

Правильне ставлення дошкільників до побутових відходів

Методичний семінар

Як навчити дітей ощадливості

Серед глобальних екологічних проблем сучасності проблема побутових відходів відрізняється тим, що кожен із нас щодня, щохвилини причетний до неї. Серед причин зростання кількості побутових відходів — спосіб життя людей, які використовують усе більше пакувальних матеріалів, виготовляють і купують неякісні товари, що швидко виходять із ладу, викидають речі замість того, аби знайти їм інше застосування тощо. Викидаючи сміття, ми brutalно порушуємо один з основних законів — кругообіг речовин у природі. Адже вилучаючи з природи чимало речовин, людина змінює їх до невпізнанності й повертає в природу у вигляді сміття, яке не розкладається на вихідні речовини природним шляхом. Відходи — це наша загальна проблема. Кожен із нас робить внесок у цю проблему, отже, кожен повинен узяти участь у її вирішенні. Тому виховання екологічної свідомості, культури населення — важливе завдання сьогодення, починаючи із сім'ї, раннього дошкільного віку, шкіл, молоді шляхом наступності й неперервності екологічної освіти.

Мета вихователя — допомогти дітям знайти відповіді на запитання: що таке побутові відходи, чому і як вони утворюються? Поглибити інформаційність про стан вирішення проблеми побутових відходів у їхній місцевості. Сприяти усвідомленню дітьми природи як особистісної цінності. Допомогти зрозуміти причетність кожного до процесів утворення твердих побутових відходів, знайти з дітьми можливі шляхи вирішення.

Основними показниками екологічної культури визначають знання загальних закономірностей розвитку природи, суспільства, розуміння взаємозв'язку їх існування, подолання споживацького ставлення до природи як джерела матеріальних вигод, уміння раціонально використовувати природні ресурси, а головне — правильно розпоряджатися відходами від промисловості, сільського господарства, побутовими відходами. Основа такої культури, свідомості в поводженні з побутовими відходами закладається в дитинстві. Особливе місце

у формуванні екологічного світогляду відводиться дошкільним закладам, школам. Сучасні діти — це майбутнє нашої країни. Від їхньої екологічної освіченості, переконаності залежить, якою буде Земля через кілька десятиліть. Ось чому виховання екологічної культури дитини має бути глибоко продуманим, системним, цілеспрямованим.

У дошкільних закладах під час ознайомлення дітей із природою, використовуючи ідеї С. Русової, на основі тих практичних знань і вмінь, які вже закладені в сім'ї, залучають дітей до культурної поведінки в природі за допомогою різних методів: спостереження нескладних дослідів, гри, праці, розглядання картин, читання казок, свят і конкурсів.

Розв'язання освітніх завдань із формування свідомого ставлення до екологобезпечного поводження з побутовими відходами має бути активним, цікавим, раціональним, максимально наближеним до прикладів із життя.

У дитячих дошкільних закладах (наказ Міністерства з питань житлово-комунального господарства України від 16.02.2010 № 38 «Методичні рекомендації із формування громадської думки щодо екологобезпечного поводження з побутовими відходами») на **першому** етапі роботи рекомендується вихователям визначити коло заходів із проведення просвітницької роботи про побутові відходи, час та умови їх здійснення.

На другому етапі рекомендується проводити бесіди з батьками або виступи перед ними для інформування щодо ситуації з поводженням із побутовими відходами. А також мотивувати до участі в проведенні та підтриманні заходів щодо екологобезпечного поводження з побутовими відходами.

На третьому етапі рекомендується безпосередня робота з дітьми відповідно до конкретної вікової групи.

На заході з дитинства дитину ознайомлюють із певними правилами поведінки, яких вона зобов'язана дотримуватися, аби забезпечити власну безпеку. Дитина розуміє: як вона сформує навколишнє середовище, у такому середовищі й буде жити. Ставиться дбайливо до навколишньої природи потрібно задля безпеки свого життя. Правила екологічного виховання прищеплюються дітям так само, як і правила дорожньої поведінки. Як не дивно, діти на Заході це швидко засвоюють, тому що бачать приклад дорослих. Дорослих підштовхує до цього те, що в них, на відміну від нас, усе платне.

В Україні теж навчають дітей берегти природні багатства: з телеекранів, у дитячих садках і школах. Але в нас екологічне виховання викладають не у формі зведення норм поведінки, як, скажімо, правила поведінки на дорозі, а у формі захопливого оповідання. Розповіді розігрують. Наше екологічне виховання скоріше в тому, щоб переконати дитину берегти навколишнє середовище. У неї залишається право вибору. Немає жорстких норм поведінки. Дитина у своїй поведінці копіює поведінку дорослих. Частенько, зростаючи, діти поводяться і вчиняють так само, як колись поводитися їхні батьки.

Змінити свідомість дорослих людей важко. Стереотипи поведінки, що закріпилися, і інші пріоритети можна побороти лише за допомогою головного аргументу — економічної вигоди. Коли людина вже сформувалася, їй складно звикнути до того, що папір і пластик мають бути в різних контейнерах. Саме тому підвищена увага приділяється молодому поколінню. Дошкільнята, які сьогодні беруть участь у конкурсах і екологічних акціях, починають по-іншому розуміти багато питань, дбайливо ставитися до навколишнього світу. Адже саме вони через 15—20 років ухвалюватимуть рішення в нашій країні. Тому треба вже тепер прищеплювати їм екологічну грамотність. Одночасно через дітей ми можемо впливати на дорослих. Адже дитина, отримавши певні знання й змінивши свою поведінку, радитиме і батькам робити так само. Отже, правила поведінки з побутовими відходами прийдуть у кожну сім'ю.

Китайська мудрість говорить: «Якщо ви думаете на рік вперед — сійте зерна. Якщо ви думаете на десять років вперед — саджайте дерева. Якщо ви думаете на сто років вперед — виховуйте людину».

Малюків треба навчити не лише правильно викидати сміття. Винахідливі педагоги прагнуть виховати у своїх вихованців дбайливе ставлення до речей. Вони навчають, як можна дати сміттю друге життя. Адже не секрет, що після переробки колишні відходи перетворюються в нові зошити й іграшки, а з пластикових пляшок можна змайструвати немало цікавих виробів.

Екологічно грамотна поведінка дуже часто узгоджується з принципами раціональності,

ощадливості, продуманого ставлення до покупок, свого часу, організації навколишнього середовища. Навчити цього дітей можуть, звичайно ж, лише дорослі — батьки і вихователі.

У європейських садках дітям викладають **правила поведінки**.

Не треба смітити! Як навчити дітей ощадливості:

- не брати того, що їм не потрібно;
 - не викидати те, чим ще можна користуватися;
 - вибирати натуральні матеріали для роботи;
 - надавати перевагу корисним продуктам, а не шкідливим;
 - малювати на обох боках аркуша паперу, повністю його використовуючи;
 - змальований папір використовувати для виробів;
 - вирізаючи деталі, починати з краю, а не із середини;
 - при придбанні воскових олівців дивитися, щоб вони були загорнуті в папір, а не пластик;
 - малювати олівцями, а не фломастерами, тому що від фломастерів залишається пластмаса;
 - писати ручками зі змінним стрижнем;
 - купувати міцні дерев'яні іграшки та інші предмети зі стійких природних матеріалів;
 - відмовлятися від одноразового паперового й пластикового посуду, купувати напої в скляних пляшках і банках, які можна здавати;
- Щоб діти з раннього дитинства навчилися сортувати сміття, у дитячих садах ставлять різнокольорові відра, ящики або контейнери для сміття в кожній групі. Діти можуть збирати окремо алюміній, папір і картон, скло, метали, синтетичні матеріали, біологічне сміття, батарейки.

Існує три основні способи боротьби з побутовими відходами. Із ними треба ознайомити дітей та їхніх батьків.

1. Переробка відходів

Переробляючи відходи, ми зберігаємо ресурси й підтримуємо довкілля. Нині в Україні ще не розвинена система роздільного збору сміття, але окремі групи матеріалів ви завжди можете здати на переробку. Здебільшого це макулатура, пластикові й скляні пляшки. Зробіть окрему коробку для паперу й картону. Раз на місяць відносьте їх у пункт прийому макулатури разом із дітьми. Запропонуйте робити це вдома.

Рекомендуємо знайти найближчий до вас пункт прийому вторсировини, зібрати інформацію про ті місця, куди можна здати енергозбережні лампи, що перегоріли. Також можна переробити залишки їжі та скошену на подвір'ї траву, виготовивши з них компост.

2. Зменшення кількості відходів

Менше купувати того, що відразу летить у відра для сміття: одноразовий посуд і упаковку, од-

норазові рушники й серветки, дешеві недовговічні товари, що не ремонтуються. Використовуйте багаторазову упаковку або упаковку, виготовлену з екологічно нешкідливих матеріалів: папір, скло, тканини. Віддавайте перевагу упаковці, яку потім можна буде здати в пункт прийому. Заохочуйте користуватися дітей та їхніх батьків сумкою з матерії, а не поліетиленовими пакетами.

Скорочення відходів не менш важливе, ніж їх переробка. Будь-яка переробка — це витрати енергії, води й викиди шкідливих речовин. До того ж, далеко не все можна переробити. Деякі види упаковки включають відразу декілька матеріалів: фольгу, пластик і картон. І цей сендвіч, на жаль, переробці піддається дуже важко. Тому уникайте купівлі ретельно запакованих виробів, продуктів одноразового використання або непотрібних виробів. Ремонтуйте поламани речі та зашивайте одяг, а не викидайте його (див. додаток 1 на с. 28).

3. Повторне використання

Пластикові пляшки можна використати як зручні лійки, совки, вази для квітів. Повторно використовуйте все, що можливо. Наприклад, зворотний бік використаних аркушів паперу використовуйте для чернеток, порожню тару — для зберігання продуктів, а старі тканини — для ганчірок. Ви також можете віддавати вбрання, з якого діти вирости, книги, які вони прочитали, та іграшки, якими вони більше не бавляться, тим, хто цього потребує. Якщо ви все-таки купили продукти в упаковці, стежте за тим, щоб таку упаковку можна було надалі використати, наприклад, скляна банка замість пластикової упаковки або бляшаної одноразової. Збирайте пластикові стаканчики з-під йогурту й віддавайте бабусям під розсаду.

Ознайомлення з маркуванням

Сортування та переробка відходів мають багато переваг. Менший обсяг відходів потрапляє на захоронення або спалювання, матеріали використовуються повторно, зберігаються природні ресурси, зокрема деревина, нафта й метали.

Дошкільники мають знати, що одним із способів вирішення проблеми відходів, є **запобігання їх накопиченню**. Отже, скорочення їхньої кількості, оскільки більшу частину відходів становлять пакувальні матеріали. Крім цього, велику частину ТПВ можна використовувати повторно або переробляти.

Для запобігання накопичення ТПВ, наприклад пакувальних матеріалів, передусім треба звертати увагу на **знаки екологічного маркування** й купувати товари в тих упаковках, які підлягають утилізації.

Проблема відходів нині гостро стоїть у багатьох країнах. І вирішувати її треба комплексно: не лише шляхом пошуку нових технологій пере-

робки сміття, а й за допомогою екологічного виховання. Що раніше ми почнемо це робити, то більше шансів сформувати покоління з новою культурою поведінки. Проте для цього недостатньо просто закликати дітей не смітити. Поведінка навіть маленької дитини має бути усвідомленою, мотивованою. І до висновків про те, що сміття не місце в місті, вона повинна прийти самостійно, хоча й під чуйним керівництвом дорослого (див. додаток 2 на с. 29).

Екологічні проекти

Один зі шляхів подання знань про екологію — створення екологічних проектів і впровадження їх у життя. Метод проектів, покладений в основу техніки екологічного виховання, співзвучний з потребами дітей, розвиває в них уміння створювати свою діяльність, бачити її перспективу. Результатом екологічного виховання є рівень культури взаємин, що матеріалізується в словах, вчинках, справах. Проектна діяльність дає змогу забезпечити послідовне освоєння дітьми екологічних знань, системність, перехід екологічних уявлень на рівень переконань, мотивів поведінки.

Будь-який екологічний проект можна розділити на декілька етапів: підготовчий, дослідницький і узагальнювальний.

Підготовчий етап

Де й коли виникає сміття? Діти розповідають про те, яке сміття їм у житті зустрічається, що вони викидають і чому. Дітей просять згадати, куди дівається сміття після того, як його викинули.

Дітей ознайомлюють із переробкою сміття (спалювання відходів для отримання енергії, створення паперових виробів із макулатури, переробка металобрухту, використання шлаків, що утворюються при спалюванні для будівництва доріг).

Діти самі складають казкові, фантастичні історії (наприклад, про людей, які збирають різний мотлох), розігрують сценки, пов'язані із збором, відведенням і переробкою сміття.

Дослідницький етап

Народна китайська мудрість говорить: «Покажи мені — я забуду, розкажи мені — я запам'ятаю, дай торкнутися — я зрозумію». Дітям важливо доторкнутися до об'єкта, щоб зрозуміти. Свою роботу треба проводити відповідно до цієї мудрості.

Діти навчаються сортувати сміття, відповідаючи на запитання:

— Чи все сміття однакове?

— Чим відрізняються один від одного речі, викинуті на сміття?

— Перевір, чи правильно були викинуті речі в сміття. Може, там виявилось щось, що можна використовувати ще раз? Як?

Дітям розповідають про те, як можна зменшити кількість сміття. Як зекономити природну сировину. Як скоротити витрату електроенергії.

Дітей ознайомлюють з процесом виготовлення паперу з дерева й макулатури, з виготовленням скла з піску й битого скла.

Дітям пояснюють, як і скільки купувати продуктів у магазині, звертаючи увагу на їх якість, свіжість, вартість, зручність фасування та приготування, а також із позиції економії природних ресурсів. Крім цього, вони отримують відомості про те, як зберігати й обробляти продукти.

Дітей ознайомлюють із небезпечними речами та продуктами. До цієї категорії належать старі ліки, ртутні термометри, батарейки, залишки лаків, фарб, розчинників та іншу побутову хімію, балончики із залишками вмісту. Дітей навчають бути уважними до навколишніх предметів, не користуватися дивними або небезпечними предметами.

Дітям розповідають, що являє собою компост, як навчитися створювати компост у селі або на дачі. Наголошують на важливості компостування по можливості всіх біологічних відходів. Пояснюють, що можна компостувати: гілки, стебла, листя, кору дерев, чагарників і квітів, харчові залишки, обрізки, яєчну шкаралупу, фільтри з кавовою гущею, чайні пакетики.

У кожному дитячому саду рекомендується створювати компостер — щоб у його наповненні брали участь самі діти. Вони можуть потім спостерігати за тим, як із біологічних залишків утворюється компост. Як підвищується температура в ящику (іноді до 70 °C!). Як залишки перегнивають. Як унизу утворюється перегній — природне добриво. Вихователі пояснюють, що його появі сприяють бактерії, грибки, дощові черв'яки, а також доступ води й повітря. Також на дослідях показують, що пластик, скло, залізні бляшанки за великий проміжок часу не розкладаються.

Узагальнювальний етап

Метод проекту дає змогу поєднувати інтереси всіх учасників освітнього процесу: батьків, дітей і педагогів.

До проектної діяльності можна залучити не лише дітей, а й батьків для формування їхньої екологічної компетентності й природоохоронної діяльності, підвищення рівня екологічної культури й інформованості про проблему поводження з відходами за допомогою інформаційних повідомлень.

Пропонують дітям на основі власних досліджень скласти правила поведінки зі сміттям і природоохоронні знаки, пов'язані з проблемою сміття. Можна влаштувати конкурс серед дітей і батьків на найкращу серію знаків.

Запрошують у дитячий сад батьків і пропонують ознайомитися з результатами досліджень. Дітям із батьками пропонують зробити сувеніри, іграшки з відходів (можна організувати конкурс на найоригінальніший виріб), прилади (наприклад, дощомір із пластикової пляшки). З великих пакетів із-під соку, молока можна створити цікаві скульптури, з пакувальних матеріалів — різноманітні годівниці.

Слід розказати батькам, як можна використати певні відходи. Нехай вони поділяться своїми знахідками.

Якщо поблизу є пункт прийому макулатури, слід зібрати з дітьми й батьками непотрібний папір і здати його на переробку.

Дітям разом із батьками пропонують зібрати колекцію предметів, на яких є екологічні позначки (поліетиленові пакети, одноразовий посуд і інша упаковка, деякі види паперу). Ці значки, зокрема, означають:

- а) що після використання предмети можуть бути перероблені й ще раз використані для виробництва нових товарів;
- б) що товари зроблені з вторинної сировини.

Така спільна діяльність може стати початком роботи в сімейній майстерні з формування ціннісних орієнтацій, що визначають дбайливе ставлення до природного й рукотворного світу. Найцінніше — це те, що діти навчаться бачити у звичайних пляшках, коробках, соломинках потрібні в повсякденному житті й незвичайні предмети. Спільна діяльність із дітьми допоможе батькам освоїти певні педагогічні прийоми, потрібні в сімейному вихованні, об'єктивно оцінювати можливості своїх дітей і співпрацювати з ними як із рівноправними партнерами.

У результаті такого проекту діти навчаться не лише розділяти сміття, а й зрозуміють, як важливо стежити за чистотою на вулиці й вдома.

Отже, екологічні знання, доведені до рівня самостійності, можуть виступати засобом виховання усвідомленого ставлення до навколишньої дійсності.

Виховання з раннього віку розуміння того, як важливо дбати про довкілля, зберігати його для майбутніх поколінь, наскільки важливою є проблема відходів і як ми можемо цю проблему мінімізувати. Що треба зробити? Навчити дітей, а через них і батьків, зменшувати об'єм відходів, використовувати речі повторно, сортувати відходи для їх переробки. Якщо кожен із нас зробить свій внесок, ми можемо позбутися сміття, захистити своє здоров'я й зберегти ресурси для майбутніх поколінь.

Вероніка КОРОВІНА, викладач Університетського коледжу Київського університету імені Бориса Грінченка